

STRĂZI VECHI ȘI NOI ÎN TG. MUREȘ

CELE MAI VECHI STRĂZI

Tg. Mureșul, în calitatea sa de centru industrial, comercial, cultural și școlar, a început să se dezvolte rapid în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dezvoltarea sa este reflectată atât în evoluția numărului populației, cât și în creșterea numărului și a lungimii arterelor de circulație. În anul 1868 numărul total al populației a fost de 11 886 persoane, în 1880 – 12 883, în 1900 – 19 522, în 1910 – 25 517, în 1930 – 38 517, în 1944 – 29 629, în 1956 – 65 194, în 1966 – împreună cu Remetea și cu Mureșeni – 86 464, iar în 1992 – 164 445.¹ În această perioadă numărul străzilor a crescut neconținut de la 43 în 1862 la 78 în 1900, la 157 în 1914, 178 în 1920, 256 în 1930, 286 în 1948 și la 408 în 1996.² Paralel cu înmulțirea numărului străzilor a avut loc și extinderea lungimii totale a arterelor de circulație din oraș, de la aproximativ 18 100 metri, în 1862, la 93 590 metri în 1930 și la 220 000 metri în 1996.³ Acesta înseamnă că în vreme ce, într-un interval de 135 ani numărul populației s-a mărit de 14 ori, cel al străzilor a crescut de peste 9 ori, iar lungimea acestora de 12 ori.

Numele primelor străzi ne sunt cunoscute din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Aceste străzi constituie și azi artere principale de circulație din oraș. În 1553 sunt menționate străzile Sâncraiiului (Szentkirály) și Sângeorgiului (Szentgyörgy), în 1567 strada Sf. Nicolae (Szentmiklós), în 1597 strada Pocloș, în 1575 pasajul Mare (Nagy köz) care este actuala stradă Bolyai, în 1596 Piața Trandafirilor de azi, în 1577 drumul spre Iedu, Livezeni de azi și drumul Coruncăi.

În documentele din secolul al XVII-lea întâlnim noi străzi, care probabil erau mai vechi decât prima lor mențiune. Pe lângă cele din secolul anterior apar străzile: Clastrului (Klastrom) în 1602, Cosma în 1602, Olarilor (Fazakas) în 1613, Oborului de vite (Baromvásár) în 1629, Strada cu pietriș (Kövecses) în 1630, Pasajul Luntrașilor (Hajós köz) în 1631, Mică (Kis) în 1632, Pasajul Mic (Kis köz) în 1635, Pietruită (Köves) în 1645. Tot atunci apar în documente și drumurile care duc spre satele vecine: Săbedului (Szabadi) în 1617, Cocoșului (Kakasdi) în 1630, Budiului (Bodoni) în 1645 și Mureșeni (Meggyesfalvi) în 1645.

În secolul al XVIII-lea se lărgeste în continuare sistemul stradal al orașului. Din această perioadă sunt cunoscute noi străzi, cum ar fi: Calvarul (Kálvá-

ria), Tinoasă (Sáros), Întorsurii (Térjmeg), Găinilor (Tyúkszer), Pasajul Cetății (Vár köz), Între poduri (Hidak köze) etc. Pe la mijlocul secolului trecut orașul avea peste patruzeci de artere de circulație, în parte construite și pietruite. Pe lângă străzi exista o serie de pasaje, dintre care unele sunt funcționale și azi, de exemplu pasajul Palaș.

REGLEMENTĂRI CU PRIVIRE LA DENUMIRILE DE STRĂZI

Apariția a noi și noi străzi, mai ales începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, a menținut la ordinea zilei problema atribuirii numelor. Prima acțiune mai amplă de atribuire de nume noi a avut loc în anul 1887. În acel an s-a dat nume la 26 străzi recent deschise. Următoarea acțiune s-a petrecut în 1900, când s-au atribuit nume altor 35 de străzi. Apoi, în 1907 au primit nume alte 23, în 1910 – 46, în 1918 – 24, 1934 – 52, în 1971 – 13, în 1974 – 14, în 1982 – 20 (dintre acestea cinci n-au fost construite) și în 1990 – 9 străzi.⁴ Paralel cu aceste acțiuni s-a generalizat și obiceiul schimbării vechilor denumiri de străzi.

Dreptul de a da sau a schimba numele străzilor l-a avut o bună perioadă de timp administrația locală, drept exercitat prin organul reprezentativ ales al comunității. Prima acțiune de acest fel din Tg. Mureș a avut loc în anul 1860, ocazie cu care adunarea generală a *corpului reprezentativ* a luat hotărârea de a numi Piața, împreună cu parcul de acolo, *Piața Széchenyi*, în amintirea marelui politician reformist maghiar István Széchenyi, decedat în acel an. Și tot atunci a fost schimbat numele străzii Ebhát (Spatele Câinelui) în *Kazinczy*. Începând cu 1872 organul reprezentativ al orașului a devenit *Consiliul municipal*, care și-a exercitat și această atribuțiune până în anul 1920.

Înainte de 1918 legislația nu s-a ocupat cu denumirile de străzi. Pe cale legislativă a fost reglementată doar acordarea sau schimbarea denumirilor de localități și cătune.⁵ Executarea hotărârilor Consiliului municipal cădea în sarcina magistratului, ca organ executiv, dar magistratul avea, la rândul său, dreptul de a face propuneri în acest sens. Astfel, în anul 1899 s-a și adus o hotărâre, prin care au fost precizate sarcinile magistratului în cazul ridicării problemei de deschidere a unor noi străzi.⁶

După 1918 problema acordării denumirilor de străzi a primit alte dimensiuni. Denumirile străzilor au fost considerate ca expresie și simbol al noului stat, a noii puteri românești. De aceea, denumirile ungurești au fost înlocuite cu cele românești, neținând cont de faptul că maghiarii constituiau peste patru cincimi din populația orașului. Noile denumiri de străzi n-au fost simple traduceri ale vechii denumiri, ci nume noi, specifice spiritului românesc.

În noile condiții, organele centrale românești au încercat să asigure maghiarilor ajunși în minoritate garantarea folosirii limbii materne, potrivit promisiunilor consemnate în Hotărârile din 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. Între acestea era și folosirea de inscripții bilingve. La punctul 3. al Ordonanței nr. 1. (ian. 1919) Consiliul Dirigent prevedea, printre altele, că în acele orașe unde minoritățile constituie o cincime a populației acestea pot desfășura activitatea în administrație și în justiție în limba maternă. Punctul 5. al aceleiași Ordonanțe preciza că pentru numele așezărilor fiecare naționalitate poate folosi denumirea din limba proprie, iar numele de familie îl poate scrie fiecare după ortografia proprie.⁷ Prin dispoziția guvernamentală nr. 71 din 15 mai 1920 Secretariatul General al Transilvaniei a ordonat: „să se dea străzilor numiri românești: istorice, ale familiei regale și a oamenilor mari ai țării, din trecut, cât și a celor ce au făurit România Mare.”⁸ În același timp a specificat și faptul că pentru o mai bună orientare a populației minoritare, plăcuțele cu inscripțiile de străzi să poarte și vechea denumire. La 9 Iulie 1920 Președinția Consiliului de Miniștri a decis în mod similar ca: „Inscripțiile stradelor, indicatoarele drumurilor, precum și orice inscripțiune permanentă publică, să fie făcută în limba română și în limba sau în limbile populațiunii din localitate.”⁹

Aplicarea rigidă a prevederilor Constituției din 1923 în privința folosirii limbii a anulat practic dispozițiile menționate din 1920. Articolul 126 al constituției precizează că limba oficială este exclusiv cea română, prevedere care a fost considerată de autoritățile locale ca bază pentru folosirea numelor de străzi doar într-o singură limbă, cea română.¹⁰

Legea de organizare a administrației locale din 1929 s-a referit și la numirile de străzi. Punctul 22 al articolului 104 trece în competența consiliilor locale această problemă,¹¹ lăsându-le libertatea în privința numirilor bilingve sau trilingve de străzi, adică a folosirii și a altei limbi în afară de cea română în inscripții oficiale, însă dispozițiile ulterioare au fost restrictive. În adresa nr. 21 230 din 18 septembrie 1936 Primăria orașului Tg. Mureș atrage atenția firmei „Sole” din Brașov, la care comandase indicatoare de străzi, că în conformitate cu cele două circulare ale ministerului de interne indicatorarele de localități, de drumuri și de străzi trebuie scrise obligatoriu numai în limba română. Se interzice folosirea vechilor numiri atât în cazul inscripțiilor și indicatoarelor, cât și în cazul presei, publicațiilor, firmelor, cât și în orice manifestare publică a minoritarilor.¹²

Articolul 194 din Legea administrativă din 1938 aduce o precizare în privința folosirii numelor de personalități în cazul denumirilor de străzi. În aliniatul ultim se dispune: „Se va revizui și actuala nomenclatură a străzilor, nepermițându-se nume de personalități în viață, în afară de numele membrilor familiei regale.”¹³ Această prevedere n-a mai fost pusă în practică, deși a fost remarcată de șeful serviciului administrativ al primăriei.

În urma dictatului de la Viena, în toamna anului 1940 Tg. Mureșul a ajuns din nou, pentru un scurt timp, sub administrație maghiară. Problema denumi-

rii străzilor a intrat din nou în competența adunării generale a Consiliului municipal, dar hotărârea acestuia devenea definitivă numai după aprobarea primită din partea ministrului de interne ungar. Așa s-a întâmplat de exemplu, în 1941, când, la sfârșitul hotărârii adusă în această privință, se menționează că: *„Această hotărâre poate fi executată după aprobarea de către Domnul Ministru de Interne reg. ungar.”*¹⁴

Toamna anului 1944 a adus din nou schimbări radicale: de autoritate, dar și de regim. Legea 87/1945, numită Legea privind statutul juridic al minorităților conlocuitoare, cunoscută sub denumirea de Statutul Minorităților, neabrogat, dar de o vreme încoace nerespectat, prevedea în articolul 15: *„În orașele și comunele rurale, unde conform ultimului recensământ cel puțin 30% din totalul locuitorilor este de limbă maternă comună alta decât cea română, și numele străzilor vor trebui să fie indicate și în limba naționalităților respective.”*¹⁵

După ce în martie 1945 Ardealul de Nord a reintrat în administrație românească, Ministerul Afacerilor Interne și-a manifestat nemulțumirea față de schimbările de nume de străzi efectuate până atunci în această provincie. De aceea a urgentat modificări mult mai radicale în această privință și la Tg. Mureș. Ordinul nr. 898 din 17 mai 1945 a reproșat primăriei că: *„Numeroase străzi, localuri, piețe publice etc. continuă să poarte nume ce amintesc tristele vremuri ale reacțiunii. Unele dintre aceste nume reprezintă idei ce nu pot fi admise de spiritul vremurilor noi, altele înfățișează ura, crima și întregul cortegiu de suferinți al clasei muncitoare. Prezența acestor nume constituie o permanentă îndurerare pentru martorii libertăților, și o sfidare adâncă a opiniei publice democratice a țării. Este inadmisibil ca pe căile publice să se mai citească numele dictatorilor, al sbirilor care au înecat în sânge mișcările muncitorești și al asasinilor noștri. În consecință veți lua imediat măsurile necesare pentru schimbarea oricărei nomenclaturi ce poate reprezenta – sub orice formă – acel trecut de erori, de teroare, de șovinism și reacționarism, înlăturând vestigiile unei epoci definitiv dispărute odată cu fascismul și hitlerismul.”*¹⁶ Ordinul semnat de Teohari Georgescu a dispus în continuare ca noile indicatoare de străzi să corespundă ideilor „de libertate și de democrație”.

Încă în toamna aceluiași an, la 14 septembrie, a fost emis un nou ordin al Ministerului Afacerilor Interne, cu nr. 29 131, adresat Primăriei orașului Tg. Mureș și trimis acesteia, concomitent, pe două căi – prin prefectură și prin Comandamentul de poliție, în care se revine la chestiunea străzilor, și pe un ton aspru este condamnată atitudinea nepăsătoare a organelor locale, respectiv a primăriei. În acesta se poate citi: *„Ministerul Afacerilor Interne constată că în localitățile din Ardealul de Nord este menținută nomenclatura străzilor așa cum a fost modificată, după dictatul de la Viena din anul 1940, deși au trecut mai bine de 6 luni de la reintroducerea administrației românești. Cum actuala denumire a străzilor este expresia concepției totalitare și șovine a fostului regim hortist (!), menținerea, acestor stări de lucruri ar putea constitui un instrument de agitație în mâinile reacționarilor, cari se folosesc de orice prilej pentru*

tulburarea liniștei și ordinii publice și asmuțirea naționalităților conlocuitoare, una împotriva alteia.” Se dispune, în continuare, schimbarea denumirilor avute în vedere.

La 7 mai 1946 orașul primește al treilea ordin ministerial, cel cu nr. 14 918, pentru efectuarea urgentă a schimbărilor de denumiri de străzi. În ordinul circular nr. 15 700/24. august 1946 se interzice folosirea, în denumirea străzilor și piețelor, a numelor eroilor căzuți în război, până la apariția tabelelor cu eroii selecționați din întreaga armată. Cu adresa nr. 10 214/A din 3 aprilie 1947 orașului i se reproșează de către ministerul de interne neexecutarea ordinelor anterioare.¹⁸ La 29 decembrie 1947 Ministerul Afacerilor Interne trimite circulara nr. 34 591 pentru revizuirea și schimbarea denumirii străzilor.¹⁹ La 5 ianuarie 1948, printr-o altă circulară, se dispune schimbarea denumirii străzilor care purtau numele regelui abdicat Mihai I. și a membrilor casei regale.²⁰

Problema nomenclaturii străzilor a rămas în atenția regimului comunist și după masivele schimbări de nume efectuate prin constrângere în anii 1946 și 1948. Începând cu 1951 această activitate a fost reglementată prin decrete periodic reînnoite. Decretul 226 emis de Prezidiul Marei Adunări Naționale la 15 decembrie 1951 a prevăzut că schimbarea sau atribuirea denumirii oricărei unități se face prin decret al Prezidiului Marei Adunări Naționale.²¹ În cazul unităților administrative și așezărilor omenești, ca: regiuni, raioane, orașe, cartiere, comune, sate, cătune, dar și pentru străzi schimbarea sau atribuirea de denumire se face la propunerea sfatului popular al regiunii, în raza căruia acestea se află. Decretul a specificat și restricția, potrivit căreia schimbarea denumirii și acordarea de denumiri cu numele anumitor persoane se poate face în cazuri excepționale, dacă acestea prezintă o deosebită însemnătate politică. Potrivit decretului schimbări de denumiri se fac numai în cazuri bine întemeiate, când există nepotrivire între denumirea existentă și regimul de democrație populară, când denumirea nu se potrivește cu particularitățile naționale și de trai ale populației, când în localitatea respectivă se află două sau mai multe străzi cu aceeași denumire.

Regulamentul de aplicare a decretului a specificat că în cazul când mai există străzi care poartă numele unor dușmani ai poporului sau când există nepotrivire între denumirea existentă și regimul de democrație populară se vor face propuneri de schimbare fie revenindu-se la denumirea mai veche, fie atribuind o nouă denumire.²² Atunci când există două sau mai multe străzi cu același nume, acesta se va păstra de preferință de strada care l-a purtat mai înainte, iar pentru celelalte se vor propune alte denumiri. În privința folosirii sumelor de persoane, regulamentul aduce înlesniri față de prevederile decretului atunci când dă posibilitate folosirii în acest scop și a numelor unor persoane, a căror viață a fost legată de localitatea respectivă.

După câțiva ani reglementarea prea centralizată a fost modificată. Decretul nr. 257 din 1956 al Consiliului de Stat privind atribuirea și schimbarea denumirii străzilor trece această competență în atribuțiile sfaturilor populare regio-

nale.²³ Propunerile trebuiau făcute de către comitetele executive ale sfaturilor populare comunale și orășenești, care erau analizate de comisii speciale de pe lângă Comitetele executive ale sfaturilor populare regionale, însărcinate în acest sens. Comisiile regionale aveau în componență un reprezentant sindical, șeful secției arhitectură și urbanistică, delegați ai PTTR și CFR, al Comisariatului militar și câte un profesor de geografie și de istorie.

Decretul Consiliului de Stat nr. 859 din 27 octombrie 1966 a adus unele modificări în privința reglementării modului de atribuire sau de schimbare de denumiri.²⁴ Era prevăzut ca denumirile să reflecte particularitățile economice, geografice sau istorice locale, să nu se atribuie ca denumiri numele unor persoane în viață. În cazul atribuirii numelor unor persoane care nu mai sunt în viață, sau a unor denumiri legate de evenimente istorice sau politice, trebuia să existe concordanță între importanța acestora și aceea a obiectivului care va purta denumirea respectivă. Dreptul de atribuire a denumirii a rămas în continuare în competența sfaturilor populare, cu excepția cazurilor când se atribuie ca denumire nume de persoane. Acest din urmă caz intra în competența Consiliului de Stat al R.S.R.

În 1977 a apărut un nou decret al Consiliului de Stat, cel cu nr. 386.²⁵ Acesta a împuternicit consiliile populare județene cu atribuirea denumirilor de parcuri, cartiere, străzi și artere de circulație de interes local, precum și pentru stațiile mijloacelor de transport în comun. Articolul 2. din decret înșiră criteriile de luat în seamă cu ocazia atribuirilor de denumiri: să reflecte particularitățile economice, geografice sau istorice locale, să existe concordanță între caracterul unității sau al obiectivului și denumirea ce i se atribuie, să se atribuie denumiri diferite parcurilor, cartierelor și străzilor din aceeași localitate, să nu se atribuie ca denumiri numele unor persoane în viață, în cazurile în care se propune atribuirea unor denumiri legate de evenimente istorice sau politice interne ori internaționale sau nume de persoane, să existe concordanță între importanța acestora și aceea a obiectivului care va purta această denumire.

Trebuie menționat faptul că în epoca comunistă rolul sfaturilor populare regionale și apoi al consiliilor populare județene a fost unul de execuție. Cea care a dat tonul ideologic în atribuirea ori schimbarea de denumiri de străzi a fost secția de propagandă a Comitetului regional, apoi județean al PCR. Aici s-a decis, de fiecare dată, care stradă ce nume va purta.

După schimbările survenite în decembrie 1989 au avut loc și modificări în privința reglementării atribuirilor de denumiri. Decretul-lege nr. 100 din 1990 trece în sarcina prefecturilor atribuirea sau schimbarea de denumiri de parcuri, piețe, cartiere, străzi, stații ale mijloacelor de transport în comun, precum și pentru alte obiective aflate în administrarea unităților sau subunităților de interes local.²⁶ În acest scop pe lângă prefecturi se constituie câte o comisie formată din 7-9 persoane din domeniile istoriei, etnografiei, geografiei, lingvisticii, artei și alte domenii de activitate. În județele cu minorități naționale, din aceste comisii fac parte și reprezentanți ai acestora. Sarcina comisiilor constă

în analizarea propunerilor privind atribuirea și schimbarea de denumiri, cât și în propunerea, din proprie inițiativă, de atribuiri sau schimbări de denumiri. În articolul 2. al decretului-lege s-a prevăzut și precizarea: „*Cu acest prilej se va ține seama și de numirile tradiționale în limbile minorităților naționale alături de cele în limba română.*”²⁷

Este regretabil că această formulare este prea vagă. Poate fi interpretată, iar aplicarea sa a dat posibilitatea intoleranțelor față de doleanțele minoritarilor de a neglija prevederile aliniatului mai sus menționat, cum s-a întâmplat și la Tg. Mureș după anul 1990.

DENUMIRI DE STRĂZI ÎN TG. MUREȘ

Străzile, pasajele, piețele au purtat, secole de a rândul, denumiri date spontan de locuitori. De regulă, numele unei străzi s-a format treptat, într-un timp mai îndelungat. Pentru identificarea unui loc, a unei artere de circulație s-a folosit mai întâi o descriere formată din mai multe cuvinte, pentru care avem – în cazul orașului Tg. Mureș – multe exemple, atât din secolul al XVII-lea, cât și din cel următor. Formularea: *Ulicioara care duce spre strada Sf. Nicolae Szent Miklos utzára menő Sikátor*) din 1575 indica Pasajul Mare (Nagy köz) de mai târziu, strada Bolyai de azi, *Pasajul care urcă la Oborul de vite (Barom vásárra ki menő köz)* din 1759 indica strada Lupeni de azi, *Pasajul care duce în afară spre Câmpul vișeilor (Borju mezőre ki járo köz)* din 1780 a fost strada Eminescu de azi etc. În această perioadă între denumire și locul denumit exista o legătură firească. Pe strada Olarilor (Fazakas utca) locuiau olari, în pasajul Criotorilor (Szabó köz) locuiau croitori, în pasajul Luntrașilor sau Plutașilor (Hajós köz) poposeau cei care duceau plute pe Mureș, în strada Sf. Nicolae (Szent Miklós) se afla biserica Sf. Nicolae, distrusă încă la începutul secolului al XVII-lea. Strada Tinoasă (Sáros utca) a primit acest nume pentru că, într-adevăr, era cea mai noroioasă din oraș. Mai multe străzi au primit numele locului sau al localității spre care duceau. Astfel strada Sângeorgiului (Szentgyörgy) indica direcția spre satul Sângeorgiu de Mureș, strada Sâncraului ducea spre Sâncraul de Mureș, strada Morii (Malom utca) ducea la moară, strada Spitalului (Kórház) la spital, strada Cimitirului (Temető utca) la cimitir, strada Bisericii valahilor (Oláhtemplom utca) la biserica românească etc.

Denumiri ori schimbări oficiale de denumiri de străzi în Tg. Mureș au loc începând din anul 1860. Este adevărat că, după Vigh Károly, și numele străzii Rozelor (Rózsa utca) și a străzii de Mijloc al Vechiului obor (Közép-Régibaromvásár utca) ar putea fi nume date oficial pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar presupunerea sa nu este argumentată.²⁸

În perioada anterioară anului 1918 străzile orașului aveau denumiri unguerești, majoritatea populației fiind atunci maghiară. Denumirile oficiale date noilor străzi sau al căror nume au fost schimbate erau fie nume specifice locurilor (p-ța Cetății – Vár tér, strada Cotului – Könyök utca, Zăgazului – Gát, Bercului – Bereg etc), fie nume de personalități unguerești. Găsim între acestea politicieni, scriitori, artiști, personalități istorice.

Șirul denumirilor și schimbărilor oficiale de străzi a fost deschis prin schimbarea numelui Pieții (centrului) și a străzii Ebhát. La 12 septembrie 1860 adunarea generală a corpului reprezentativ al orașului a luat următoarea hotărâre: „*Corpul Reprezentativ hotărăște, ca spațiul mai mare și frumos folosit ca piață, împreună cu șirul îngrădit cu pomi din strada Pocloș să fie numită Piața Széchenyi, iar Ebhát-ul să fie numit strada Kazintzi.*”²⁹ Strada Kazinczy a fost numită astfel drept omagiu adus scriitorului, la o sută de ani de la nașterea sa, și în acest scop a fost aleasă o stradă în care a poposit el în anul 1816, cu ocazia vizitării orașului. Cealaltă schimbare de denumire a fost făcută în memoria marelui politician reformist maghiar István Széchenyi, decedat în acel an în împrejurări tragice.

Următoarea acțiune de schimbare de nume a avut loc în anul 1868. Atunci strada Pocloș a devenit strada Deák Ferenc, iar cartierul Pocloș la rândul său – cartierul Deák Ferenc.³⁰ În anul 1882, cu ocazia modernizării și lărgirii pasajului Mare, s-a dat acestuia numele renumitului profesor și matematician local, Bolyai Farkas, care odinioară locuia pe această stradă.³¹ În 1887 are loc prima acțiune de denumire masivă de noi străzi recent deschise, cât și schimbarea numelui altora. Atunci primesc nume străzile: Băilor (Füredő), Închisorii (Fogház), de Jos (Alsó), Cetății (Vár), Berăriei (Sörház), Taberei (Tábor) etc. Tot atunci se schimbă numele străzii Tinoasa Mică (Kissáros utca) în strada Petőfi, strada Tinoasă (Sáros) în strada Eötvös, Olarilor (Fazakas) în strada Borsos Tamás și strada Pepeniștei (Dinnyeföld) în strada Cercului (Kör utca).³²

În 1893, cu ocazia organizării de manifestări jubiliare în cinstea marelui scriitor maghiar Jókai Mór, s-a hotărât atribuirea numelui său pentru denumirea unei străzi. La propunerea primarului de mai târziu, György Bernády, numele lui Jókai a fost atribuit străzii Rozelor (Rózsa utca), strada Eminescu de azi. Tot atunci strada Luntrașilor (Hajós utca) a devenit strada Baross Gábor, fost ministru ungar, cu sprijinul căruia s-a ridicat pe această stradă Muzeul industriei, strada Mare a Sâncraului (Nagyszentkirály utca) a devenit strada Kossuth Lajos (primul cetățean de onoare al orașului), iar strada Mică a Sâncraului (Kisszentkirály) strada Arany János.³³

În anul 1900 are loc o nouă acțiune de deschidere și de denumire de noi străzi. La acea dată 35 de străzi au primit nume. Douăzeci dintre acestea sunt nume specifice locale: Șanțului (Árok), Podului (Híd), Mureș Mort (Holtmaros), Cotului (Könyök), Câmpului (Mező), Pârâului (Patak), Podeni (Hídvég) etc. Restul sunt nume de persoane: Aranka György, Álmos, Sf. Ladislau (Szent

László), Mentovich, Bethlen Gábor, Rákóczi, Teleki, Dósa Elek, Wesselényi, Kemény Zsigmond, Mikó, Tompa, cât și piețele Bem și Regele Matia (Mátyás király).³⁴

În 1907 au primit denumiri alte 24 de străzi, iar în 1909 încă 6. În afară de strada Secuieni (Székely falu) toate au fost botezate cu nume de personalități ungurești: regi maghiari, principii transilvăneni, comandanți de oști, personalități ale vieții politice, scriitori, artiști, precum și câteva personalități locale marcante (Köteles Sámuel, dr. Knöpfler Vilmos, Petelei István).³⁵

În 1910 au primit nume 46 de străzi noi (majoritatea numelor atribuite fiind nume de personalități istorice³⁶), în 1918 alte 24. În afară de pasajul Scăricica, care a primit numele de Scările Rákóczi, legând strada Rákóczi cu strada Sângeorgiului, toate celelalte erau nume ne semnificative: Potopului (Ár), Boschetului (Bokor), Bulgară (Bolgár), Grâului (Búza), Dealului (Hegy), Lunei (Hold), Soarelui (Nap) etc.³⁷

În perioada următoare actului unirii de la Alba Iulia au fost schimbate în întregime numele străzilor în tot Ardealul unde locuiau minoritari, nefăcând excepție nici orașul Tg. Mureș. La început indicatoarele străzilor urmau să fie bilingve. Normativele – ordinul nr. 71. din 15 mai 1920, cât și decizia Președinției Consiliului de Miniștri nr. 1871 din 9 iulie 1920 – aduse în această privință, n-au fost însă aplicate, fiind ignorate de noile organe românești ale puterii locale. În urma somațiilor venite din partea organelor superioare în perioada decembrie 1921 – martie 1922 prefectul orașului a urgentat de trei ori primăria să avanseze propunerea pentru aprobare cu lista bilingvă a străzilor.³⁸ Până la urmă lista a fost întocmită și, prin prefectură, înaintată Ministerului de Interne, dar a rămas fără efect, deoarece indicatoarele bilingve nu au fost nici confecționate și nici afișate. Motivul este lesne de înțeles dacă aruncăm o privire asupra concepției autorităților din acea vreme în această privință. În 1932, când problema indicatoarelor bilingve de străzi era din nou pe rol, dr. Ioan Cozma, șef serviciu la primăria Tg. Mureș și reprezentantul delegat al acesteia pentru apărarea intereselor primăriei în conflictul cu consiliul comunal al orașului în problema inscripțiilor bilingve de străzi, a declarat: „*Prin afișarea în 1919–1920 a inscripțiilor în limba română Consiliul orașului Tg. Mureș și-a exprimat în semne vizibile stăpânirea și suveranitatea statului roman.*”³⁹ După intrarea în vigoare a constituției din 1923 orice încercare de introducere și folosire a numirilor bilingve de străzi, românești – ungurești, a fost respinsă pe motiv de neconstituționalitate.

Cu ocazia înlocuirii denumirilor ungurești cu cele românești, efectuată în noiembrie 1919 și în cursul anului 1920, cele 178 de străzi au primit nume noi.⁴⁰ Marea majoritate numelor de persoane ungurești au fost înlocuite cu nume românești. Numirile cu specific local au fost, în parte, traduse, în parte schimbate. Unele străzi au fost contopite: din străzile Szántó și Teleki s-a făcut strada Agricultorilor, din străzile IV. Béla, Lajos király și piața Mátyás király s-a făcut strada Cuza Vodă, din străzile Bolyai și Gecse Dániel strada Ștefan

cel Mare, din străzile Kossuth Lajos și Híd strada Călărașilor, din străzile Szentgyörgy și Lavotta János str. Sf. Gheorghe, din străzile Klastrom, Hunyadi, Kapisztrán și calea István király strada Mihai Viteazul. Astfel, din 169 de străzi rămase 69 purtau nume de personalități românești, două și-au păstrat numele, dar în traducere românească (Francisc Liszt și Piața Calvin), patru străzi au primit nume de orașe românești și trei nume de provincii istorice românești. 49 de nume cu specific local au fost traduse în românește (Buza – Grâului, Berek – Tufișului, Belső-kutas – Izvorului, Bodonhegy – Dealul Budiului, Csillag köz – Pasajul Stelelor, Föld – Ogorului, Gát – Zăgazului etc.) Altele au primit nume legate de clădirile spre care duceau (Azilului, Primăriei, Prefecturei, Gării). A existat însă și un număr destul de mare de străzi ale căror nume nu pot fi asociate în nici un fel cu cele anterioare (Bezerédj – Vânătorilor, Bihari János – Moșilor, Irányi Dániel – Suceava, Kőrösi Csoma Sándor – Legionarilor, Petelei István – Tâmplarilor etc.). Găsim și cazuri de asemănări formale, chiar bizare (Álmos – nume de persoană – Somnului, Csaba – Ciobanului etc.) Printre numele noi de personalități istorice le găsim pe cele ale domnitorilor: Decebal, Traian, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Ștefan cel Mare, Cuză Vodă, apoi pe ale acelor care au contribuit la înfăptuirea unității naționale românești, ale scriitorilor și poezilor.

În 1930, cu ocazia pregătirii recensământului general al populației, s-a verificat evidența sistemului stradal, fiind găsite în oraș cincizeci de străzi fără nume. Acestea au fost numerotate provizoriu cu cifre romane de la I la L. În data de 11 martie 1931, cu ocazia dezbaterii bugetului de către consiliul comunal al orașului, consilierul Benkő László ridică și problema folosirii indicatoarelor bilingve de străzi și alocarea în viitorul buget a sumelor necesare confecționării indicatoarelor necesare. Potrivit organizării administrației locale, această chestiune intra, mai nou, în atribuțiile consiliului comunal, pentru care motiv acesta avea datoria să dezbată problemele de acest fel. Împotriva propunerii protestează Ștefan Rusu, protopop ortodox, motivându-și alocuțiunea cu argumentul că în Tg. Mureș și în trecut (adică înainte de 1918) au fost străzi numite doar într-o singură limbă și tot într-o singură limbă trebuie să fie scrise și în continuare. În acele orașe unde există acum inscripții bilingve au existat și în perioada stăpânirii maghiare, prin urmare în situația actuală se respectă doar legalitatea. Consiliul, fiind compus în majoritate din maghiari n-a luat în seamă argumentările lui Rusu, chiar dacă el a fost susținut și de ceilalți consilieri români, și a votat includerea în buget a cheltuielilor pentru confecționarea indicatoarelor bilingve de străzi. Pentru anularea hotărârii Rusu a apelat la Comitetul local de revizuire din Cluj. Comitetul de revizuire, legându-se de aspecte formale (propunerea nu figura între punctele ordinii de zi a ședinței consiliului), a anulat hotărârea adusă. Apelul lui Benkő împotriva hotărârii de la Cluj a fost respins ca nefondat și de Comitetul Central de Revizuire din București.⁴¹

Între timp, în iunie 1931, activitatea consiilor comunale, ca organe reprezentative ale autonomiilor locale, a fost suspendată. Locul consiilor comunale a fost luat de comisiuni interimare compuse dintr-un număr restrâns de membri. Comisiunea interimară din Tg. Mureș a funcționat între 8 decembrie 1931 și 25 octombrie 1932 și una dintre primele acțiuni ale sale a fost rezolvarea în spiritul concepției națiunii dominante a problemei denumirilor de străzi. În data de 5 ianuarie 1932 se delegă o comisie pentru numirea noilor străzi. Membrii acesteia erau: Elie Câmpeanu, protopop greco-catolic, ca președinte, Nicolae Sulică, profesor, ing. Radó Sándor, viceprimar, Szígyártó Gábor și dr. Grigore Ursache, membri, Metz Ervin ing. șef referent, Nyárady Gábor, informator, și Maximilian Teban, secretar.⁴² La câteva zile după formarea comisiei profesorul Sulică a prezentat Comisiunii interimare propunerile sale. La rândul său, la 12 februarie 1932, ing. Radó ridică obiecții și prezintă o altă propunere. Radó în memoriul său, între altele, spune că într-o astfel de chestiune gîngășă ideea călăuzitoare trebuie să fie cea de propagare a înțelegerii și prieteniei între locuitorii orașului. *„Să nu ne înconjurăm cu amintiri care ne despart – spunea el – ... Nu este obligatorie a aminti mereu populației adulte că în trecut aici nu totdeauna a fost înțelegere și pace.”*⁴³ De aceea propune, de exemplu, ca în locul „străzii Canceliștilor români” să se accepte „strada Păcii”. Propune ca la alegerea numelor noi de străzi, în locul denumirilor istorice, să se folosească numele persoanelor care au activat pentru apropierea culturală româno-maghiară. Insistă în același timp și pentru respectarea dreptului populației minoritare în folosirea limbii materne, pentru ușurarea orientării sale în orașul natal. De aceea propune ca atât noile indicatoare de străzi, cât și cele vechi, să fie bilingve. Propunerile le fundamentează pe dispozițiile aduse în acest sens în anul 1920 (ordinul guvernamental nr. 71 și, respectiv, decizia Președinției Consiliului de Miniștri nr. 1871), cât și pe procedeul practicat la Sibiu și alte orașe, unde indicatoarele de străzi erau chiar trilingve, aprobate de Comitetul local de revizuire din Cluj. Împreună cu observațiile sale Radó a prezentat și lista cu denumirea română și maghiară a străzilor. Potrivit propunerilor sale lista cuprindea, pe lângă 71 de nume de personalități românești, și 29 ungurești. El a propus denumiri bilingve și străzilor fără nume, marcate provizoriu cu cifre romane.

Problema indicatoarelor bilingve de străzi a stârnit o dispută îndelungată. Comisiunea interimară, în componența căreia românii erau în majoritate, a hotărât ca: *„Piețile și străzile municipiului Tg. Mureș cari n-au numire și acelea a căror numire va trebui rectificată, vor fi numite numai în limba oficială a statului, cu nume culturale și istorice și în special cu numele acelor cari au avut legături cu viața, municipiului contribuind prin munca lor la dezvoltarea acestuia.”* Prin urmare, propunerea lui Radó n-a fost luată în seamă. Cei trei membri maghiari ai Comisiunii interimare: Radó, Szígyártó și Tóthfalusi József, nemulțumiți de decizie, au înaintat recurs la Comitetul local de revizuire Cluj. Aici reprezentantul primăriei, dr. Ioan Cosma, șeful serviciului adminis-

trativ, a formulat, în 15 puncte poziția instituției reprezentate, care reflecta și mentalitatea autorităților românești locale ale vremii. Cosma, chiar de la început, a subliniat că în 1919-1920 consiliul orașului a marcat prin semne vizibile autoritatea și suveranitatea statului român, prin afișarea indicatoarelor de străzi în limba română. Această acțiune a fost dusă la sfârșit în baza prevederilor legale în vigoare, aplicând principiul folosirii unei singure limbi oficiale stabilite de dreptul public maghiar. Dispozițiile Consiliului Dirigent și ale Consiliului de Miniștri din anul 1920 – susținea Cozma – au fost dictate de împrejurările de atunci, dar acestea sunt fără nici un temei legal; aceste prevederi nici n-au fost aplicate, deci sunt nevalabile, iar constituția anulează orice dispoziție neconstituțională, iar hotărârile din anii 1919-1920 fac parte dintre acestea. În legătură cu prevederile legii de organizare a administrației locale din 1929 el a declarat că acestea pot fi aplicate numai în spiritul constituției, care exclude folosirea și a altei limbi în afara celei românești. Și, în sfârșit, recursul este o sfidare fățișă nu numai a prevederilor legii fundamentale a țării, dar și a respectului cuvenit suveranității statului român.⁴⁵

Comitetul local de revizuire Cluj, prin hotărârea sa nr. 824 din 9 septembrie 1932, a respins recursul ca nefondat, motivând prin faptul că, potrivit constituției, limba oficială a statului este în exclusivitate cea română, străzile și piețele sunt componente ale comunelor, din care cauză sunt persoane de drept comun, iar ca inscripții publice oficiale sunt semne vizibile ale puterii și suveranității statului român, care nu pot fi scrise decât în limba română. Între motivele respingerii se menționează și articolul 137 al Constituției, potrivit căruia legile, dispozițiile și regulamentele contrare constituției, deci prin tocmai argumentele pe care s-a bazat recursul, sunt nevalabile.⁴⁶

Decizia Comitetului local de revizuire a fost atacată în apel la Comitetul Central de Revizuire București de către Radó. Primăria, de data aceasta, a fost reprezentată de Alexandru Ceușan, avocat din Reghin și deputat în același timp, ale cărui pretenții exagerate de diurnă au fost refuzate ulterior de primar. Cum era de așteptat, apelul lui Radó a fost respins ca nefondat prin decizia nr. 17 din 25 ianuarie 1933. Respingerea a fost motivată cu trei argumentări, care în parte se deosebesc de cele ale organului inferior, și anume: dispozițiile aduse anterior constituției nu pot fi considerate legi sau regulamente cu caracter administrativ, prin urmare nu pot fi aplicate; nici o lege administrativă nu obligă autonomia locală să folosească, pe lângă limba română oficială, și o altă limbă pentru marcarea străzilor; și – în sfârșit – acceptarea sau respingerea cererii ca pe lângă limba română inscripțiile să fie marcate și în limba minorității naționale este o chestiune de oportunitate și cade în atribuția fiecărei autonomii locale. Prin urmare, cum decizia care face obiectul apelului a fost adusă de autonomia locală, nu este nici un motiv de anulare.⁴⁷

Consiliul comunal al orașului, reînființat între timp, în anul 1933, nu a avut timp să se ocupe de problema străzilor. Dar după ce a fost din nou înlocuit cu o nouă comisie interimară, aceasta a intrat în acțiune. Cu decizia nr.

2603 din 7 februarie 1934 el dă nume unui număr de 52 de străzi noi și modifică denumirea a 22 de străzi.⁴⁸ Dintre noile denumiri 40 – dintre denumirile schimbate 18 sunt nume de persoane românești. Exemple de nume noi de străzi: Petru Mușat, Emanoil Gojdu, Timotei Cipariu, Petru Șchiopul, Bogdan Vodă, Doamna Milita, Ioan Pop Florentin, Popa Balint, Ion Vidu, Împăratul Ioniță, Banul Udrea etc., Majoritatea nu aveau nimic comun cu Tg. Mureșul. Decizia Comisiei interimare a fost atacată de data aceasta de Muzsnay Károly. Muzsnay și-a fondat recursul bazându-se pe cele scrise ca motivație în decizia Comitetului Central de Revizuire nr. 17/1933, potrivit căreia menționarea și în limba minorității a numelui străzii, pe lângă cea română, cade în atribuția organului autonomiei locale. El s-a referit și la faptul că în 1931 consiliul local a adus o astfel de hotărâre care trebuie luată în considerare. În același timp a arătat că inscripțiile în limba maghiară sunt solicitate de populația minoritară maghiară, care constituie mai mult de jumătate din populația orașului.⁴⁹

Rezolvarea recursului a fost târăgănată o bună bucată de vreme. Petentul a primit răspuns doar în data de 1 decembrie 1934. Între timp Comisia interimară a și pus în practică decizia adusă. În intervenția sa pentru respingerea recursului ea a folosit și afirmații false. A susținut că acesta a fost depus după perioada de contestație (în realitate a fost depus în ultima zi), că organul reprezentativ al orașului nu a adus niciodată vreo hotărâre în privința inscripțiilor de străzi bilingve și așa ceva nici nu este necesar, pentru că „*potrivit statisticelor oficiale nu corespunde adevărului, că mai mult de jumătate din populația Tg. Mureșului ar fi maghiară*”.⁵⁰ (Pentru ilustrarea falsității acestei afirmații cinice menționăm doar datele statistice oficiale ale vremii. Potrivit datelor recensământului general al populației din 1930 la Tg. Mureș existau atunci 9 795 români, 22 387 maghiari, 632 germani, 181 ruși, 55 ruteni, 18 sârbi, 70 bulgari, 36 cehi, 9 polonezi, 4 828 evrei, 2 greci, 3 albanezi, 26 armeni, 5 turci, 400 țigani și 70 de altă naționalitate.⁵¹) Dar de fapt nici nu era nevoie de răspunsul Comitetului de revizuire, deoarece, neluând în seamă recursul, Comisia interimară a solicitat și a obținut aprobarea de către ministerul de interne a deciziei 2 603, încă în data de 9 martie 1934.⁵² La data primirii răspunsului de către cel ce înaintase recursul problema era deja „rezolvată”, indicatoarele de străzi în varianta hotărâtă de Comisia interimară erau confecționate și fixate la locurile lor. Răspunsul întârziat la recurs, formulat pe baza raportului conținând date false ale primăriei, a fost, la rândul său, de respingere.

După dictatul de la Viena au fost oficializate din nou denumirile din anul 1918, iar străzile deschise în timpul administrației românești au primit nume ungurești. Concomitent cu această acțiune a avut loc și unele schimbări nefirești în denumirile anumitor străzi. Au apărut străzile Horthy (Sângeorgiului), Mussolini (Piața Sângeorgiului), Hitler (O parte din strada Gecse Dániel, respectiv Ștefan cel Mare) și contele Csáky István (Vechiul obor). Acțiunea de atribuire și schimbare a denumirilor de străzi a avut loc la 14 noiembrie 1941.⁵³ Cu această ocazie Consiliul municipal a hotărât schimbarea denumirii a 30 de

străzi și atribuirea de nume ungurești pentru 94 de străzi deschise în anii anteriori.

La sfârșitul anului 1944, administrația locală, aflată sub supraveghere sovietică, a făcut schimbările de denumiri de străzi impuse de noile împrejurări. Au fost schimbate numele „compromise”, ca: Hitler, Horthy, Mussolini, ori Csáky și au apărut piețele: Stalin, Păcii, Churchill, Roosevelt, străzile: Panov, Malinovschi, Gheorghe Dózsa, Tudor Vladimirescu, Martinovits, Ilie Pintilie, Libertății, Ady Endre, Evreilor Martiri.⁵⁴

Pentru executarea dispozițiilor ministerului afacerilor interne din 17 mai și 14 septembrie 1945, la 10 noiembrie 1945 s-a format în cadrul primăriei o comisie de revizuire a denumirii străzilor. Comisia a fost constituită dintr-un membru din partea Consiliului sindical Tg. Mureș și a secțiunii PCR. din Tg. Mureș și județul Mureș-Turda – văduva lui Salamon Ernő, unul din partea Frontului Plugarilor – Alexandru Oltean, comandantul poliției – Csupor Lajos, șeful serviciului tehnic al primăriei – Metz Ervin, custodele bibliotecii orașenești – Vigh Károly.⁵⁵ Sarcina întocmirii propunerilor i-a revenit de fapt lui Vigh, bun cunoscător al tradițiilor locale, dar și al literaturii române. El a propus nemodificarea a 176 de denumiri și schimbarea a 97. La înlocuiri de denumiri el a dat prioritate numelor de persoane românești și maghiare legate de viața culturală (Andrei Mureșanu, Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Nicolae Grigorescu, József Attila, Benkő Károly, Tánecsics Mihály). La stabilirea corespondentului denumirii unor străzi în română a luat în seamă și practica folosită înainte de 1940 (De exemplu, Str. Secuilor – Székelyfalu utca, Pasajul Rozelor – Rózsa köz etc). În cazul a trei străzi a propus o denumire dublă, româno-maghiară, amândouă fiind considerate tradiționale: Gecse Dániel – Ștefan cel Mare, Jókai – Eminescu, Mikes Kelemen – Micu Clein. Noul nomenclator de străzi a fost aprobat de primar în mai 1946. În acel moment a devenit realitate nomenclatorul bilingv al străzilor din Tg. Mureș. În hotărârea sa bazată pe prevederile Statutului Minorităților primarul a precizat că denumirile care nu sunt nume de persoane sunt folosibile și în fața autorităților, atât în limba română, cât și în cea maghiară – în măsura posibilităților, în traducere fidelă.⁵⁶ O parte a indicatoarelor bilingve de străzi realizate în urma acestei acțiuni există și azi, mai ales pe străzile lăturalnice, unde „ochii vigilenți” ai puterii, dar nu numai ai săi, nu le-au depistat și înlăturat.

În data de 13 ianuarie 1948, în vederea pregătirii recensământului populației, s-a format o comisie de verificare a străzilor. Aceasta a găsit cinci străzi fără nume, care au primit denumire, celor trei străzi care în 1946 au rămas cu dublă denumire li s-a păstrat un singur nume (Ștefan cel Mare, Eminescu și Mikes Kelemen), iar în câteva cazuri s-au efectuat schimbări de denumiri (Piața Republicii în locul pieței Churchill, strada Passionaria în locul străzii Carmen Sylva, Izvorul Rece în locul pasajului Izvorul Regelui).⁵⁷ La 11 iunie 1948 au fost schimbate denumirile a 39 de străzi. De data aceasta s-au înmulțit străzile cu nume de conducători comuniști, în defavoarea numelor de personalități

maghiare. Astfel apar ca nume de străzi: I. C. Frimu, Vasile Roaită, János Fónagy, Roza Luxemburg, Breiner Béla, Donca Simó, Filimon Sârbu, Carl Liebknecht, Lenin și Molotov. Tot atunci a fost extinsă strada Malinovschi până la intersecția principală din centru. Alte străzi au primit – sau reprimis – nume de personalități românești, ca: Mihai Viteazul, Alexandru Vlahuță, Alexandru Papiu Ilarian, Eliade Rădulescu, Nicolae Iorga, Nicolae Bălcescu, Horea și Avram Iancu.

În anul 1956 teritoriul administrativ al orașului a fost extins. S-a înglobat în oraș satul Mureșeni. Ca urmare, în 1957, străzilor din satul Mureșeni, dar și din cartierele Mureșeni, Fürst, Tabăra Bărcilor și Râțul Poștei li s-au atribuit nume.⁵⁸

Politica de independență față de Uniunea Sovietică s-a reflectat și în practica de atribuire, respectiv schimbări de denumiri de străzi. La începutul anului 1964 Piața Stalin a devenit Piața Trandafirilor, Strada Malinovschi Strada Lungă și Piața Molotov Piața Unirii. În 1964 a dispărut de pe indicatoarele de străzi o serie de nume de conducători comuniști români și internaționali, printre care Marx, Engels, Breiner Béla, Leonte Filipescu, Fónagy János, I. C. Frimu, Lazăr Grünberg, Constantin Ivănuș, Józsa Béla, Lázár Ödön, Paneth Ferenc, Simó Géza (acesta, mai târziu, apare din nou), Filimon Sârbu, Simó Donca. Pavel Tcacenco, Julius Fucik, Maxim Gorki, Roza Luxemburg și Salamon Ernő. Dar o soartă asemănătoare au avut și o serie de nume de personalități maghiare, ca: Benedek Elek, Csokonai Vitéz Mihály, Eötvös József, Erkel Ferenc, Fadrusz János, József Attila, Kisfaludi Károly, Katona József, Kölcsey Ferenc, Mikes Kelemen, Móricz Zsigmond, Munkácsy Mihály, Mikszáth Kálmán și Petelei István. În locul lor au apărut denumiri geografice – de orașe, râuri, munți, flori. De exemplu: Carpați, Bucegi, Făgărașului, Călimanului, Biczului, Jiului, Nirajului, Cernei, Arieșului, Oltului, Târnavei, Someșului, Păltiniș, Oituzului, Tușnad, Onești, Măreșești, Harghita (parcul), Nufărului, Liliacului, Crinului, Lavandei etc.⁵⁹

În anul 1966 a fost schimbată denumirea a 76 de străzi. De data aceasta au dispărut 43 de nume de personalități maghiare, între ele și târgumureșeni ca: Aranka György, Bod Péter, Deák Farkas, Dósa Elek, Göcsi Máté, Kemény Zsigmond, Knöpfler Vilmos, Laskói Csókás Péter, Mentovich Ferenc, Szotyori József. În același timp au dispărut și 12 nume de personalități românești găsite necorespunzătoare pentru noua orientare politică, adică: S. Bărnăuțiu, Brediceanu, Olga Bancic, Cârlova, Costa Foru, I. Dragoș, Emanoil Gojdu, Ion Ghica, Petre Liciu, Stere, Urlățenu și V Pop.⁶⁰

În 1970, potrivit unui decret prezidențial a fost atribuit unor străzi din Remetea numele militarilor care, cu ocazia mării inundații din 13 mai 1970, și-au pierdut viața lângă podul Mureș.

Începând cu 1971 construirea de noi cartiere necesita și deschiderea a altor noi străzi. Astfel, între anii 1971 și 1985 au avut loc aproape anual acțiuni de noi denumiri de străzi. Acestea, de regulă, au fost tematice.⁶¹ În 1971, în car-

tierul Grădinarilor au fost date denumiri de flori: Narciselor, Panseluțelor, Violetelor, Mimoselor, la Remetea – denumiri legate de agricultură: Trifoiului, Lucernei, Inului, Fânului, Pajiștei, Frunzișului. În cartierul Mureșeni au fost date nume de orașe: Hunedoara, Cisnădie, Reșița, în cartierul Unirii – nume de militanți pentru făurirea unității naționale românești: Iosif Hodoș, Vasile Gol-diș, Gheorghe Pop de Băsești etc.

Atribuirile și schimbările de denumiri de străzi efectuate începând cu anul 1964 poartă amprenta clară a tendinței de transformare a orașului într-un oraș românesc, fără influențe din tradiția maghiară. De atunci au fost folosite aproape în exclusivitate numai nume de persoane românești pentru denumiri de străzi. Excepție a făcut doar numele preotului reformat din București, Koós Ferenc, care a depus o activitate meritorie pentru cunoașterea reciprocă româno-maghiară, și Simó Géza, activist comunist local, căruia, la o sută de ani de la naștere, i s-a atribuit a doua oară (ca reabilitare?) o stradă. De orientare antimaghiară a fost și acțiunea de schimbări de denumiri de străzi din 1986, când n-au mai scăpat de focul purificării nici Ady Endre, Kossuth Lajos, Kriza János, Vörösmarty Mihály sau Tánicsics Mihály.⁶²

În anul 1990 9 străzi au primit denumire oficială în cartierul Unirii, pentru care propunerile fuseseră făcute încă în anul 1985, fără ca definitivarea formalităților să fi fost încheiată. După 1990 s-a continuat aceeași tendință începută în 1964.

Cele 408 de străzi, parcuri și piețe ale orașului Tg. Mureș, din punct de vedere a denumirilor, se grupează astfel: nume de persoane – 77, nume geografice – 98, de plante – 43, de animale – 13, legate de evenimente istorice – 27, specific locale – 88, altele 62.

Dintre numele de persoane, 56 sunt românești, 18 ungurești, 2 franțuzești, 1 rusesc. Dintre personalitățile românești, 29 sunt istorice (Ana Ipătescu, Avram Iancu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Cantemir, Cloșca, Crișan, Cuza Vodă, Horea, Iuliu Maniu, Mihail Kogălniceanu, Mihai Viteazul, Nicolae Iorga, Alexandru Papiu Ilarian, Gheorghe Șincai, Tudor Vladimirescu etc.), 9 militari (Ion Antonescu, Gheorghe Avramescu, Ion Dumitrache, Traian Moșoiu etc.), 2 preoți (Petru Maior, Andrei Șaguna), 2 oameni de artă (George Enescu, Nicolae Grigorescu), 6 scriitori (Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Ion Creangă, Barbu Delavrancea, Mihail Eminescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu), 3 oameni de știință (Victor Babeș, Gheorghe Marinescu, Henry Coandă), 2 conducători ai mișcării muncitorești (Dobrogeanu Gherea, Ilie Pintilie), 3 personalități locale (Emil A. Dandea, Aurel Filimon, Dr. Cornel Ciugudean).

Dintre numele de persoane ungurești 6 sunt personalități istorice (Bethlen Gábor, Budai Nagy Antal, Varga Katalin sub denumirea de Ecaterina Varga, Gábor Áron, Dózsa György, sub denumirea de Gheorghe Doja, Regele Matia, sub denumirea de Matei Corvin), 4 scriitori (Arany János, Koós Ferenc, Ma-

dách Imre, Petőfi Sándor), 2 muzicieni (Liszt Ferenc, Bartók Béla), 2 oameni de știință (Bolyai Farkas, Kőrösi Csoma Sándor), 4 personalități locale (Borsos Tamás, Bernády György, Bodor Péter, Köteles Sámuel). A dispărut din rândul denumirilor de străzi numele unor personalități maghiare locale. Așa s-a întâmplat cu numele lui Aranka György, Benkő Károly, Deák Farkas, Dósa Elek, Gecse Dániel, Kemény Zsigmond, Knöpfler Vilmos, Tolnai Lajos, cât și cu numele unor personalități a căror activitate se leagă de Tg. Mureș, ca: Teleki Sámuel, Josef Bem, Orbán Balázs și alții.

Denumirile geografice, în totalitatea lor, sunt cele aferente României. Dintre acestea, 21 sunt nume de râuri, 43 nume de orașe și băi, 20 sunt munți, 7 sunt regiuni geografice, restul ale așezărilor vecine. Denumirile legate de evenimente istorice, în totalitatea lor, se referă la evenimente istorice românești. Dintre acestea, 4 comemorează date istorice (1848, 1 decembrie 1918, 30 decembrie, 22 decembrie 1989), 9 se referă la locul evenimentului (Bobâlna, Grivița Roșie, Jilava, Mărășești, Mărăști, Padeș, Plevna, Posada, Șelimbăr), celelalte fiind nume simbolice (Memorandului, Eroilor Români, Republicii, Revoluției, Victoriei).

Denumirile considerate tradiționale locale au o pondere de sub 25% din totalul denumirilor. Sunt purtate, de regulă, de străzile lăturalnice și mărginașe. Este de menționat că aproximativ jumătate dintre ele sunt marcate și acum de indicatoare bilingve puse de peste patruzeci de ani. Astfel, străzi specific locale sunt: Apeductului, Apelor, Avaș, Băilor, Câmpului, Ciocanului, Cotitura de Jos, Elba, Fabrica de zahăr, Fabricilor, Fântâniei, Ingustă, Insulei, Izvorului, Izvorul Rece, Lacului, Mică, Muncitorilor, Pădurii, Podeni, Remetea, Rozeilor, Stelelor, Șipotului, Trebely etc.

Exclusivismul în politica de atribuire de denumiri de străzi în favoarea națiunii majoritare, după evenimentele din decembrie 1989, s-a oprit, dar nu s-a schimbat. Cu toate că decretul-lege nr. 100/1990 a creat condiții prielnice atât atribuirilor de denumiri caracteristice locuitorilor minoritari, cât și folosirii denumirilor de străzi în limba acestora, prevederile actului normativ n-au putut fi impuse nici până azi. Comisia județeană, în ultimii ani, a rezolvat propunerile organizațiilor veteranilor de război români și ale altor organizații de orientare naționalistă. Un exemplu elocvent în această privință îl constituie schimbarea denumirii Bulevardului 1 Mai cu numele mareșalului Antonescu, personalitate ținută în evidență de organele internaționale printre criminalii de război și care nu a avut nici o legătură demnă de luat în seamă cu orașul nostru. Începând cu 1990 au fost atribuite denumiri pentru nouă străzi noi, toate fiind personalități românești, și au fost schimbate tot atâtea. Cu ocazia schimbărilor de denumiri au dispărut numele ale două personalități ungurești și numai unul a primit nume tot unguresc (Bethlen Gábor în loc de Bernát Andor).

Aplicarea în administrație a principiilor autonomiei locale și garantarea folosirii neîngrădite a limbii materne de către populația minoritară, cerință car-

dinală a oricărei democrații adevărate, va aduce modificări esențiale și în domeniul denumirii străzilor și folosirii indicatoarelor bilingve de străzi în acest oraș transilvănean cu o populație mixtă română-maghiară. Sperăm că într-un timp scurt nomenclatura străzilor va reflecta mai mult tradiția locală, pe de o parte, și conviețuirea pașnică româno-maghiară, pe de alta.

Pál-Antal Sándor

Tg. Mureș, 14 martie 1997.